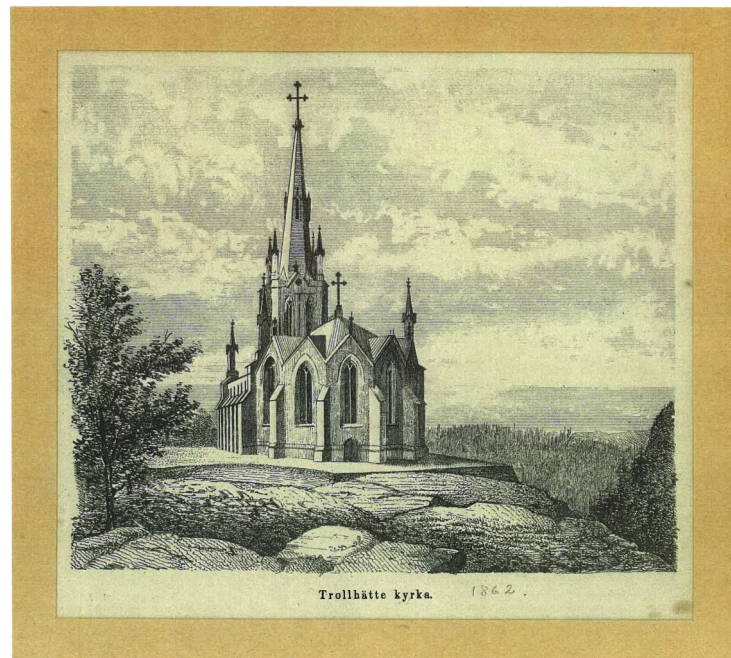

Trollhättans kyrka

Kyrkan mitt i älven

Platsen

De första spåren av bosättningar i denna del av älvdalen är från ca 7000-4000 f Kr. Fallen låg fortfarande under vatten men när vattnet sjönk blev fallen ett hinder för transporter på älven och istället valde man att färdas på vattendragen som leder in mot centrala Västergötland. Trollhättetrakten hamnade i bakvattnet och livsmiljön kom att förändras långsamt. Ca. 500-700 e Kr började man dra skeppen på land förbi fallen. Kanske namnet Trollhättan kommer från det gammalengelska verbet "to trolley"; att tråla, dra, släpa (förbi fallen). Från ca år 1000 hamnade området i gränsbygden mellan de framväxande nordiska rikena. Leden mellan Västra Götaland och Norge är idag E45:an och väg 44, medan vägen på västra sidan älven var svensk ner till Åkerström-Hjärtum innan Norge tog vid. Gränsbygdsbefolkningen plågades ofta av krigståg, hungersnöd och farsoter. Efter freden i Roskilde 1658 förändrades områdets karaktär och det begynnande kanal- och slussbygget blev starten också på samhällsbygget. Kvarnverken vid älvkanten kallades för "Stranna". Hit kom bönder från det rikare Gärdhem för att använda sig av kvarnarna och arbetare pendlade hit från landsbygden. När man på 1850-talet började utvinna elektricitet ur vattnet ökade befolkningen markant och arbetsorterna som växte fram omkring älven särskildes allt mer från övriga Gärdhems församling. Sedan 1830-talet hölls det gudstjänster i Prins Oscars skola men behov fanns av en kyrka närmare än den i Gärdhem och 1857 blev Trollhättan egen församling. 1858 började det sprängas och röjas för ett kyrkbygge på platsen som läraren och predikanten Per Gustav Lundblad hade valt ut. **Marken ägdes av Nya Trollhätte Kanalbolag och donerades till församlingen jämte kostnaderna för bygget. Kanalbolagets chef, ingenjören och friherren Nils Ericson, var den drivande kraften.** 1900-talets stadsbildning fick sitt centrum längre norrut och Trollhättans kyrka är därför nu belägen i ett vackert område för rekreation och med kulturarv, industrihistoriska minnen och modern kanaltrafik. Platsen har alltså gjort med människors liv i glädje och sorg invid älven.

Kyrkobyggnaden

Ritad av Adolf Wilhelm Edelsvärd, SJ:s chefsarkitekt och verksam i anläggandet av de svenska stambanorna. Edelsvärd ligger bakom centralstationerna i Stockholm, Göteborg och Malmö, andra byggnader och kyrkor, bl.a. Hagakyrkan i Göteborg.

Byggd i nygotisk stil vilket märks invändigt i de synliga takstolarna och i fönstrens form som går igen i snickerierna på predikstolen och bänkarna; och utvändigt i tornspiran, småtornen och strävpelarna.

Byggnadsmaterial är gråsten, kalksten, hårdbränt tegel, samt gjutjärn på tornen.

Invigd 14 september 1862 av biskopen i Skara, J A Butsch. Då installerades även församlingens förste kyrkoherde, Magnus P Åberg. Processionen startade vid Prins Oscars skola och gudstjänsten inleddes med psalmen "Hela världen fröjdes Herran".

Foto:
Gustaf Reimers
Källa:
Riksantikvarieämbetet

Några av kyrkans inventarier

- 1859 Kyrkans nattvardssilver: en kommunionkalk skänkt av friherre Nils Ericson.
- 1863 Tre mässingskronor över mittgången är skänkta av Nya Trollhätte Kanalbolag.
- 1884 Kyrkan fick en första klocka som gåva av handelshuset James Dickson.
- 1886 Orgeln på läktaren med 35 stämmor byggdes av P L Åkerman. Ombyggnad har skett 1954 och 1990. 2011 renoverades orgeln grundligt.
- 1901 Dopfunten i cement tillkom av material från kanalbygget.
- 1905 Tavlan "Uppståndelsen" hängdes upp ovanför dörren till sakristian. Den hörde tidigare hemma i Prins Oscars skola och är målad av C O Löfmark.
- 1921 Kyrkan fick en andra klocka som gåva av direktören och kyrkvärden Herman Nydqvist, delare i Nydqvist Holm Mekaniska Verkstad, senare Nohab.
- 1986 Ny kororgel med 13 stämmor byggd av Smedmans Orgelbyggeri i Lidköping.

”Herdarnas tillbedjan”

Symboliken i fönstret på kyrkans västra långsida: *Ära vare Gud i höjden och frid på jorden*—detta är änglarnas sång i Betlehem som det berättas om i julevangeliet som läses varje år. Herdarna kommer till krubban för att tillbe världens Räddare som har fötts i det lilla barnet Jesus. Glasfönstrets olika färger används för att berätta om Jesu liv och våra egna liv: rött är blodet, vitt är uppståndelse, grönt är pånyttfödelse och växt, gult står för hoppet, rosa för kärlek, vitalitet och ära.

Treklöverformen pekar på Treenigheten, Gud: Fader, Son och helig Ande.

Altartavlan

En triptyk (tredelad bild) målad av konstnären Albert Eldh (1878–1955) och skänkt av fabrikör John Lawson år 1935. Eldh studerade vid Tekniska skolan i Uppsala och för Carl Wilhelmson på Valands konstskola samt på Konstnärsförbundets skola i Stockholm. Han var periodvis verksam som ritare vid arkitektkontor och dekorationsfirmor innan han anställdes som lärare vid Slöjdföreningens skola i Göteborg. Lysekils kyrka har fönstermålningar och altartavla av Eldh. Även muralmålningarna i Vasakyrkan i Göteborg är Eldhs verk och har samma färgsättning som altartavlan i Trollhättans kyrka.

1901 etablerade John Lawson Svenska Tacksfabriken i Trollhättan som landets första och största tillverkare av skotacks, dvs. trådspik för skoklackar. Till en början låg fabriken vid fallet nedanför kyrkan men flyttade 1908 till Järnvägs-gatan. 1947 arbetade där ca. 90 arbetare i tillverkningen.

Triptykens båda flyglar visar två viktiga personer, före respektive efter Jesu liv på jorden:

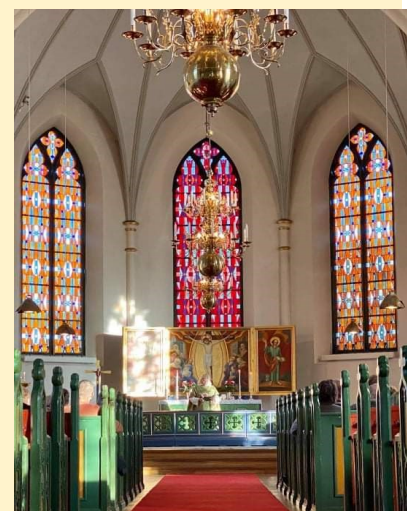
Längst till vänster i altartavlan står Moses och håller de två stentavlorna med de tio budorden i famnen. Tältet i bakgrunden nere till vänster är tabernaklet, den bärbara helgedom där tavlorna förvarades i förbundsarken under Israels folks vandring i öknen och innan templet byggdes i Jerusalem. Det blåfärgade nere till höger framför Mose fötter kan vara havet som delades när Mose sträckte ut sin stav över vattnet och folket kunde gå torrskodda igenom det och bli räddade undan Faraos soldater vid uttåget ur Egypten. Eller vattnet som sprang fram ur klippan när folket höll på att törsta ihjäl i öknen. Moses fick ta emot Torah, Läran, på Sinaiberg. När han kom ner från berget strålade hans ansikte. En tidig bibelöversättning översatte verbet "stråla" med substantivet "horn", eftersom orden på hebreiska kan läsas på samma sätt. Därför har Moses i konsten ofta framställts med horn i pannan; här på altartavlan i form av ljusstrålar.

De färgade fönstren i högbränt glas

Konstnärerna Ralph Bergholtz (1908–1988) och Randi Fisher (1920–1997) bistod arkitekten Johannes Olivegren i restaureringen av kyrkan inför 100-årsjubileet 1962.

Högbränt glas är en teknik som Bergholtz introducerade och utvecklade i samarbete med en kollega på 1950-talet. Ljuset bryts i högre grad i högbränt glas än i annat glas; ljuset sprids och stärks så att glaset uppfattas som särskilt ljusstarkt, ja nästan självlysande. Glasen i Trollhättans kyrka är tillverkade i Frankrike och uppsatta så att de ljusare glasen sitter på sidoväggarna medan färgskalan djupnar ju närmare koret de kommer.

Längst till höger i altartavlan står Paulus med en skrift-
rulle i handen. Paulus spred budskapet om Jesus,
grundade församlingar i Mindre Asien, Grekland och
Rom, och skrev brev, epistlar. Paulus hette från början
Saulus och deltog i förföljandet av dem som hörde till
den framväxande kyrkan. På vägen till Damaskus
bländas Paulus av ett starkt ljussken, möter Jesus i en
uppenbarelse och förs till ett hus på Raka gatan i
Damaskus där han får omvårdnad och fylls av helig
Ande. Paulus låter döpa sig och börjar sitt stora
missionsarbete. Huset nere i vänstra hörnet kan vara
huset i Damaskus eller en synagoga då Paulus, som
liksom Jesus själv var jude, först gick synagogan i varje
stad han kom till och sedan till den icke-judiska befolk-
ningen. Paulus avrättas genom halshuggning i Rom ca
66 e Kr. Bågformarna nere till höger kan vara de tre
fontäner som enligt legenden sprang fram där hans
avhuggna huvud hade studsat.

Scenerna i triptykens mittdel överlappar tid och rum:

Jesus är vid första anblicken död, sörjande människor är samlade vid korsets fot. Men
glorian och mandorlan, den gyllene mandelformade glorian, visar på uppståndelsen. Till
vänster sitter Maria med Jesusbarnet i famnen och hennes föräldrar Anna och Joakim, eller
så kan det vara Josef från Arimatea som ägde graven där Jesus begravdes.
Maria Magdalena är kanske också med, hon som kallas för Jesu lärjunge och gick till
graven på påskdagsmorgonen. Byggnaderna i bakgrunden kan vara den tidiga kyrkans
församlingar.

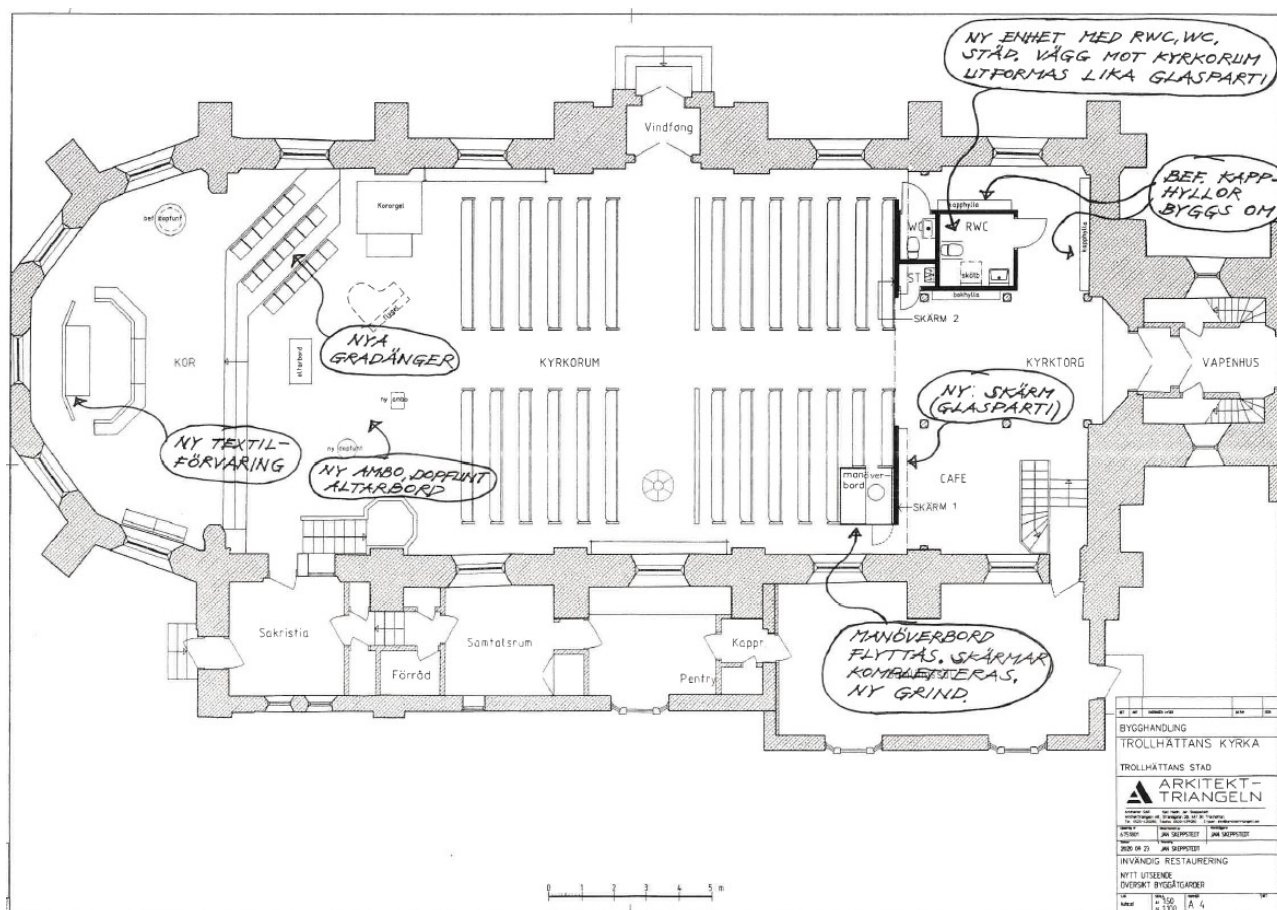
Till höger finns människor samtida med
konstnären på 1930-talet. En familj
liknande den på vänstra sidan, nu
representerad av en man med dotter
och "vanliga människor". Byggnaderna i
bakgrunden är industrin i Trollhättan.
Den vithårige mannen tros vara
Johannes, lärjungen som Jesus älskade
och sa till "här är din mor" om Maria.
Scenen berättar om släktskapsbandet,
att också vi som lever idag är del av
Guds familj.

Ombyggnader och renoveringar av Trollhättans kyrka

- 1896 Kanalbolaget bekostar en tillbyggd sakristia istället för den som fanns längst fram i koret bakom ett skrank. Golvet framför altaret höjdes och färgade fönster sattes in, inklusive "Herdarnas tillbedjan" som nu sitter i mitten av kyrkan.
- 1905 Sidoportalen öppnas på sydöstra långsidan för utrymningens skull. Edelsvärds sparsamma färgval byts ut mot mycket färg: grönt, rött, vitt, blått och blågrönt.
- 1935 Kaminerna tas bort och elektrisk värme installeras m.m. Nya altartavlan av Albert Eldh skänkt av fabrikör John Lawson.
- 1962 De färgade fönstren i högbränt glas kom till inför kyrkans 100-årsjubileum och är utförda av konstnären Ralph Bergholtz.
- 1983-84 Interiören får en tydligare kontrastrik färgsättning. Samlingsisal och pentry byggs.
- 2009-10 Utvändigt renovering, nya fogar i teglet, nytt koppartak, textiltförvaring in ställas.

25 april 2021 återöppnades kyrkan av biskop Åke Bonnier efter nio månaders renovering för att utöka kyrkorummets tillgänglighet och flexibla användning:

- Väggar och tak tvättades och målades
- Takstolar lagades
- 80 tegelstenar byttes i fönstersmygar
- Kalkbruket på väggarna förbättrades
- Befintlig dopfunt, bänkar, dörrar och pelare bättringsmålades
- Golvet slipades och oljades
- Bänkrader togs bort längst fram och längst bak. Glasskärmsväggar sattes upp längst bak och ett kyrktorg skapades
- Ny fast körplats med fasta gradänger vända mot församlingen
- Ny toalettgrupp med tillgänglighetsanpassad wc
- Ny placering av befintligt förråd och kapphängare
- Nytt centralaltare, ny ambo, flyttbar dopfunt och dopskål, ny textiltförvaring
- Elöversyn, nya radiatorer, förbättrat ljud, ledbelysning, projektor och projektorduk
- Bevarandeyta sparades (intill trappan upp till orgelläktaren) där olika skikt visas från ursprung till dagens renovering.

Renoveringen 2020-2021

Arkitekt: Arkitekttriangeln Jan Skeppstedt

Dopskål av glaskonstnär Ebba von Wachenfeldt

Entreprenör: Brunbergs entreprenad AB

Antikvarisk medverkan: Lars Bergström

Grundbudget: 4,8 m. varav 2,4 m. kyrkoantikvarisk ersättning från Skara stift